

**UNIVERSITY
OF TURKU**

This is a self-archived – parallel-published version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details. When using please cite the original.

AUTHOR	Veli-Pekka Toropainen
TITLE	Rikos ja Rangaistus – Talonpoikien kapina, Osa 1
YEAR	2024
VERSION	Author's accepted manuscript
CITATION	Toropainen, Veli Pekka 2024: Rikos ja Rangaistus – Talonpoikien kapina, Osa 1. - Aninkainen 28 (2-3): 48-53.

Rikos ja rangaistus – Talonpoikien kapina, Osa 1

Vuoden 1687 huhtikuussa ensimmäisen rukouspäivän kirkonmenojen jälkeen huudettiin Pielisjärven kirkon edustalla kokousta mieromiesten lähettämiseksi Tukholmaan kuninkaan luo. Lähettiläiksi lupautuivat Matti Kotilainen, Antti Hietanen eli Sandman, Matti Saastamoinen ja Pekka Hulkko. Matkarahan keräys tuotti mitättömän summan, joten kirkon kassasta lainattiin 100 kuparitaalaria rovastin luvalla ja Oulussa menomatallaan he saivat sikäläisiltä kauppiailta pitäjäläisten takuuta vastaan vielä 300 kuparitaalaria. Oulusta he jatkoivat matkaansa laivalla. Tukholmassa he pääsivät kuninkaan puheille ja esittivät hänelle asiansa. Hän lupasi puuttua epäkohtiin. Kuningas lähetti 14.9.1687 välipäätöksensä maaherra Jöran Sperlingille ja määräsi tämän tutkimaan talonpoikain asian ja huolehtimaan, että he saavat oikeutta, heitä ei saanut pitää orjuudessa eikä kohdella huonosti.

Mustan mieron valitukset

Pielisjärven kihlakunnanoikeus käsitteli maaliskuussa 1688 talonpoikien valituksia verojenvuokraaja Salomon Enbergiä vastaan. Maaherra Jöran Sperling oli antanut 22. helmikuuta 1687 Käkisalmissa käskyn, että heidän neljä valituskirjelmäänsä olisi käsiteltävä Pielisjärven käräjillä kruununvouti Jakob Boismanin läsnä ollessa. Kyseiset neljä valituskirjelmää koskivat talonpoikien tiloja, joilta vuokraaja oli ajanut heidät pois. Antti Sandmanin, Matti Kotilaisen ja Matti Saastamoisen allekirjoittaman valituksen mukaan vuokraaja oli aiheuttanut pitäjässä suurta kurjuutta. Pitäjäläisillä oli heidän mukaansa pääasiallisena ravintona olkisirppu ja männyn- sekä koivunparkki. Kadon jälkeen heidän vanhastaan hallitsemattomia tiloja oli kaiken lisäksi otettu lahjoitusmaahovin alle. Näiden tilojen isäntiä oli häädetty vanhoille autioloille eikä heille ollut maksettu mitään korvausta heidän tiloistaan. Kun heidän tuli maksaa kärjäkappoja neljä kappaletta savulta, käyttivät vuokraajan veronkerääjät kappaa, joka ei täytynyt kuudestakaan kapallisesta viljaa. Lisäksi heiltä vaadittiin hevosia loputtomiin hovin kyyteihin niin, että sekä hovin että heidän omien tilojensa työt jäivät tekemättä, kuten oli äskettäin käynyt Pekka Puhakalle, jonka hevosen hovin kirjuri oli vienyt.

Nämä kolme mieromiestä olivat toimittaneet kenraalikuvernöörille myös toisen viisikohtaisen valituksen, josta hän oli antanut päätöksensä 28. helmikuuta 1687 Nevanlinnassa. Sen mukaan talonpojat olisivat halunneet pitäytyä vuonna 1667 asetetussa vakituksessa verossa eikä maksaa hovin lisääntyviä vaatimuksia. Hakijoilla oli myös oma lehmä ojassa, sillä heidän toisen valituksensa viides kohta koski sitä, että vain he saisivat myydä pitäjässä olutta ja paloviinaa talossaan. Sandman, Kotilainen ja Saastamoinen olivat paikalla käräjillä, mutta neljäs mieromies Pekka Hulkkonen, jotka olivat valittaneet kuninkaalle, oli matkustanut Ouluun kauppa-asioilleen ennen kuin käräjät oli kuulutettu istuttaviksi. Kuningas oli antanut heidän valitukseensa tutkintakäskyn 14. syyskuuta 1687.

Heiltä kysyttiin, kuka heidän valituksensa oli kirjoittanut. Tähän he vastasivat, että sen oli tehnyt Kajaanin äskettäin kuollut tullinhoitaja Vitus Casparus Beholdus. Tämä saksalainen oli ollut aiemmin asianajajana Viipurissa ja sittemmin Limingan vapaaherrakunnan inspehtori. Lisäksi hän oli Pielisjärven kirkkoherra Laurentius Laurentiin lanko. Mieromiehet kielsivät, että nimismies Johan Lång olisi kirjoittanut heille mitään, kuten epäiltiin. Kirkkoherra Laurentius oli kirjoittanut heille matkapassit kenraalikuvernöörin luo. Mutta Tukholman matkaa varten Sandman ja Kotilainen olivat hankkineet passit Oulusta. Matkarahoiksi he olivat lainanneet eräältä oululaiselta porvarilta 300 kuparitaalaria ja luvanneet maksaa summan takaisin nyt tulevana kynttilänpäivänä. Rahoja ei ollut vielä maksettu takaisin, sillä he eivät olleet saaneet kerättyä niitä rahvaalta. Kenraalikuvernööri oli nyt lisäksi kieltänyt koko rahojen toimittamisen näille mieromiehille. Kun rahvaalta kysyttiin, oliko koko pitäjä valinnut heidät mieromiehikseen, huusi yksi toista ja toinen toista niin, ettei asiasta saatu

selvää. Lautakunta kuitenkin vakuutti, että päivätoita ja kärjäkappoja koskevat pykälät olivat pitäjän yhteisiä. Miesten kokouksista he eivät kuitenkaan olleet tiedäneet, sillä ne oli pidetty salassa.

Pelloksi kynnety Brahea

Ensimmäistä valituskohtaa käsiteltäessä ilmoitettiin, että Salomon Enberg oli saanut vuokraoikeuden Pielisjärven pitäjään yhdeksäksi vuodeksi 26. marraskuuta 1684. Pitäjä oli kuulunut 26. toukokuuta 1653 lähtien Per Brahen kreivikuntaan. Paikalle oli myös perustettu pieni kaupunkipläntti, jota kutsuttiin Braheaksi. Kun sitten Enberg oli valinnut kaksi obsinaa maata hovileirinsä paikaksi, oli kaupunki hävitetty. Porvareiden oli ollut siirrettävä rakennuksensa omille maataloilleen ja osa rakennuksista oli revitty muuten. Vuokraaja oli sitten heti antanut kyntää tontit ja kadut pelloksi. Lisäksi porvareiden tiloille olivat jo asettuneet uudet asukkaat, jotka olivat maksaneet niistä veron niin, etteivät he saaneet niitäkään haltuunsa jätettyään tonttinsa Braheassa. Pitäjän talonpojille annettiin erilaisia todistuksia heidän tilojensa riistämistä, mutta kaikki eivät halunneet ottaa niitä vastaan, sillä he olisivat siten ilmoittaneet hyväksyvänsä omaisuutensa ryöväämisen. Muuttoon vastahakoista väkeä häädettiin niin, että kun esimerkiksi eräs leski oli ollut yövuoteessa lastensa kanssa, olivat hovin miehet tulleet hänen pirttiinsä ja kirjuri oli käskennyt häntä häipymään samalla kun pirtin kattoa oli revitty auki. Sama oli tapahtunut myös erälle toiselle köyhälle leskelle.

Pian reduktion jälkeen vuonna 1680 kirjanpitäjä Henrik Byxor oli määrännyt kaupungin purettavaksi, sillä se toi paikkakunnalle paljon pahaa sekä maitse että vesitse. Luutnantti Erik Ahlholmin todistuksen mukaan kaupungissa oli vaivoin 20 valan vannonutta porvaria ja heistäkin vain kahdeksan asui kaupungin alueella. Lisäksi kaupunki oli nauttinut ensimmäiset kymmenen vuottaan verovapautta ja maksanut kontribuutioverona senkin jälkeen kreiville viiden tai kuuden vuoden aikana ainoastaan kymmenen timmeriä (timmer 40 nahkaa) oravannahkoja vuosittain, sillä sen kauppa oli ollut vähäistä. Pormestari, joka oli ollut myös kreivin vouti, ei ollut saanut mitään palkkaa kaupungilta, vaan ainoastaan kreiviltä. Kaupungissa ei myöskään ollut kivikatuja, joiden valittajat väittivät tulleen kynnetyksi vuokraajan toimesta. Myös Brahean koulu oli lopetettu, sillä sen oppilaat olivat hajaantuneet ympäri köyhien vanhempiensa luokse. Teinirahat kyllä kerättiin edelleen, mutta nyt ne menivät vain koulumestarin hyödyksi. Talonpojat pyysivät, että he saisivat omaisuutensa turvatuksi, sillä he olivat maksaneet aiemmin veronsa kruunulle sen mukaan kuin heidän kuuluikin.

Mieromiehistä Matti Kotilainen totesi, ettei Pielisjärven rahvas halunnut olla sellaisen ”*pijnauxen alla*”, että heille lisättiin hovin vaatimia töitä, varsinkin kun heitä haukuttiin tässä työssä. Oikeus kysyi rahvaalta, oliko jotakuta todella haukuttu hovin työssä. Matti Saastamoinen vastasi, etteivät he todellakaan halunneet tehdä hovin töitä. Nurmeksen Pekka Kotilainenkin sanoi samaa ja huusi vielä taakseen ”*mustamieron*” eli koko rahvaan, joka kärjätuvan täydeltä yhtyi häneen. Lisäksi hän sanoi, että mikäli kuningas määräisi rasitteita, he suorittaisivat ne. Kun hänelle esitettiin kenraalikuvernöörin määräys niiden suorittamisesta, sanoi hän edelleenkin, että rahvas kääntyisi toisen kerran kuninkaan puoleen. Pekka Kotilainen pyysi nyt itselleen passia matkustaakseen kenraalikuvernöörin luo, ja mikäli hän ei auttaisi, menisi hän passillaan kuninkaan puheille. Tähän kärjärahvas huusi, että se oli heidänkin tahtonsa.

Seuraavaksi rahvaalta kysyttiin, millaisia ylimääräisiä veroja he olivat maksaneet kreivi Brahen aikana. Tähän Pekka Kotilainen sanoi heidän maksaneen nimismiehen ja kyytirättärin eli siltavoudin kapat. Kärjäkapat olivat sisältyneet vakituiseen veroon. Hovin aikana olivat tulleet lisäksi luutnantin- ja piiskurinkapat sekä päivätyöt. Lautakunta vakuutti lisäksi, että populistit ja verottamattomat torpparit olivat maksaneet kreivin aikaan kuusi päivätyötä. Vuoden 1667 verollepanossa pitäjälle oli määrätty 755 veroruplaa ja talonpojat halusivat pysyttävätyä tässä verossa.

Vuokraaja Enbergin mukaan vuonna 1687 talonpojat olivat kyenneet maksamaan tästä summasta vain 638 ruplaa, sillä vuosi oli ollut katovuosi. Vuonna veroja 1686 veroja oli saatu koottua vain 500 ruplaa ja vuonna 1685 sentään 570 ruplaa. Kuten summista näkyi, eivät talonpojat olleet näiden kolmen vuokraavuoden aikana maksaneet veroja yli heidän puolustamansa vakituisen veron.

Oikeudelle esitettiin myös vuoden 1681 verotuksesta laadittu erittely. Sen mukaan pitäjässä oli ollut 35 ruplaa autiona, 10 ruplaa käytetty tilojen parantamiseksi, 1 rupla oli verohylkynä, 100½ ruplaa oli alennettua veroa, verovapautta nautti 9 ruplaa ja 738 ruplaa maksoi koko veronsa. Yhteensä tämä teki 893½ veroruplaa. Vuokraaja valitti katkerasti, että koska arviomiehet eivät olleet suorittaneet tehtäviään kylissä muka tulvivien jokien takia, oli hänelle kertynyt suuret saatavat vuokravuosilta. Hän ei tiennyt, miten saisi perittyä puuttuvat yli 4 505 ruplaa, reilut 107 tynnyriä rukiita tai 3 462 taksvärkin jalkapäivää.

Pitäjän rahvas oli vanhastaan ylläpitänyt puusta tehtyjä skansseja, jotka sijaitsivat kuuden peninkulman päässä Venäjän rajalta. Nyt vuokraaja oli ottanut ne käyttöön krouvinaan ja antoi ryssän kulkea niissä vapaasti. Tästä olisi seurauksena mahdollinen tulipalo, sillä skanssissa säilytettiin myös ammuksia. Luutnantti Erik Ahlholm oli vastuussa tästä puolustuslaitoksesta. Kenraalikuvernööri oli määrännyt skanssit pidettäväksi kunnossa ja vuokraaja lupasikin huolehtia niistä. Pitäjäläiset valittivat myös, että entinen kirjuri Jakob Boisman oli ottanut heiltä pois kaupungin sinetin, jossa oli kuvattuna mies, jolla oli jousi olalla ja sukset jalassa. He pyysivät sen palauttamista tarpeellisena. Vuokraaja vastasi, että sinetti oli jo palautettu pitäjälle. Profossinkappojen vuokraaja sanoi perustuvan siihen, että piispa oli määrännyt kunkin savun maksamaan suntuille yhden kaban. Mutta koska hänellä oli niin vähän työtä, oli pitäjään otettu paljon hyödyllisempi profossi, jolle hänen kappansa oli annettu.

Rannalta huudetaan – veneestä vastataan

Vouti oli ollut kenraalikuvernöörin määräyksestä Lieksassa 8. lokakuuta 1686 tarkastamassa, että hovileirin alta pois ajettut kymmenen talollista olivat saaneet uuden tilan. Vuokraaja Enberg ja vouti olivat soutaneet aikaisin aamulla Kinahmonsaaressa, jossa väki oli ollut kalassa. Täällä vouti oli ottanut jäähyväiset ja jatkanut matkaansa. Paikalla olivat olleet myös kappalainen herra Markus Wendalius ja kuudennusmies Matti Kotilainen Vuonislahdelta. Kotilainen oli puhutellut vuokraajaa rannalta ja tämä oli vastannut hänelle veneestä. Pedagogi Herman Hermigierin antaman todistuksen mukaan Kotilainen oli sanonut: *Jo on satanas PielisJerfwest miehet ottanut, Cuin annetin yhden miehen walda, Jo otti Perkele waiwaselda mierulda mielen, Eij ole yhten kelpo miestä PielisJerfwis, Jo on Joca mies andanut Housuns waimons Jalkan, Cuin eij mänä kuningalda oikeuta etzimän.* Tähän vuokraaja oli vastannut veneestä: *Ne owat yhden Skelmin puhet, sencaldainen mies eij olis wertij merälä eli mala oleman, joka tyhijä hoppui tahdo saata macundan, ett sinä olis mahdollinen armolisen Cuningan nimi mainitzeman, Ja sencaldaisa miehiä, jotka mokoma hoppua saatawat macunnil, on pandua steilin pällen, wai nin sinä yllytät macunda, otele otele, kyllä sinun pita Cuningast samais kyllä, soutaca waan Pois.*

Edelliseen esitti Matti Kotilainen Pielisen kappalaisen Markus Wendaliuksen 16. toukokuuta 1687 antaman todistuksen, jonka mukaan Enbergin sanat olivat olleet erilaiset: *Sen muotonen Skelmi ia hunsfoti pitä welä hänen Kuningalisen Maijns Nimi mainitzeman, ioka eij olisi mahdollinen oleman maalla eikä merellä, mutta sinun päsi pitäisi oleman tuolla Hellvitissa Steilin päälä. Ja minusa on sinulen Kuningasta kyllä.* Enberg väitti, ettei tämä todistus ollut se sama, joka oli ensin lähetetty kenraalikuvernöörille. Hänen mukaansa nimismies Lång oli kirjoittanut muiden todistajien nimet sen alle, eikä Wendaliuksen todistus ollut oikea. Tämä vastasi, että hän oli kirjoittanut uuden, sillä

ensimmäinen oli ollut huonosti kirjoitettu. Hän lisäsi vielä, että Enberg ja Hermigier olivat kysyneet Kotilaiselta rannassa, oliko hän tuonut Viipurista kirjettä. Tämä oli vastannut, että ettekö itse saaneet sieltä kirjettä, kun olitte juuri siellä. Kotilainen oli arvellut heidän matkansa tarkoituksena olleen viinirahojen kanto-oikeuden vieminen häneltä. Wendalius ei voinut vanna todistustaan oikeaksi, sillä hän sanoi rannalla huudetun muutakin ja näiden sanojen kuuluneen hänen korvissaan kaikuna. Enbergkään ei halunnut päästää häntä valalle, sillä vuokraaja oli halunnut jakaa pitäjän kahtia niin, että kumpaankin tulisi oma kappalainen, mutta Wendalius oli vastustanut tätä. Enbergin mukaan he olivat tämän vuoksi riidoissa.

Sadan miehen voimin

Tämän oikeudenkäynnin aikana päätti oikeus 7. päivän iltana laittaa kolme mieromiestä Sandmanin, Kotilaisen ja Saastamoisen arestiin skanssiin yön yli, jotta heidät saataisiin heti aamulla oikeuden eteen eivätkä he pääsisi karkaamaan. Illalla rahvasta kokoontui yli sadan hengen voimalla kärjäatalon ympärille. Kun heitä ei saatu muuten pois, oli profossi Jussi Jussinpoika Ahosen ollut pakko ajaa heidät matkoihinsa lyömällä heitä. Rahvas oli kuitenkin tullut heti takaisin ja ajanut Ahosen itsensä pois. He olivat myös halunneet riistää Sandmanin profossin käsistä, kun tätä oltiin viemässä kärjäataloon. Kun mieromiehet olivat olleet sisällä kärjäätuvassa, oli rahvas halunnut vapauttaa heidät. Käskynajaja Olli Tekling oli tullut varoittamaan oikeutta ja samalla ulkoa oli kuulunut kova väkijoukon huuto: *Yxi mieron tuuma! Yxi mieron tuuma!* Huuto oli ollut niin kova, että kirkkoherra Laurentius oli säikähtänyt sitä pappilassaan. Kun lautakunta lähetettiin kysymään metelin syytä, oli rahvas ilmoittanut haluavansa vapauttaa mieromiehet takuita vastaan. Oikeuden mielestä tarkoituksena oli kuitenkin ollut vapauttaa miehet niin, ettei heitä olisi enää saatu tuomiolle. Siksi heitä oli ollut pakko vartioida kärjäätuvassa.

Seuraavana yönä väkeä oli kutsuttu lähikylistä lisää, ja rahvaalla oli ollut aseinaan keppejä, seipäitä, keihäitä, pyssyjä ja pertuskoita. Kärjäätuvan rikkonaisiin ikkunaruutuihin liimatut paperit oli puhkaistu ja aukoista oli tiirailtu sisään. Koko yön he olivat vartioineet kärjäätupaa. Sana oli lähtenyt liikkeelle, että mieromiehet vietäisiin Käkisalmeen. Miehiä oli käsketty nousemaan kapinaan tästä syystä. Osa miehistä oli levännyt mäellä, mutta osa oli ollut koko ajan kärjäätuvan ympärillä. 25 miestä oli lähetetty tielle vähän matkan päähän katsomaan, ettei mieromiehiä voitaisi viedä Käkisalmeen. Rahvas oli sanonut, että jos heitä olisi sata miestä enemmän, ottaisivat he vangit kuitenkin, ja että eilen oli neljä miestä menossa Tukholmaan, mutta nyt 300. Tämän saattoivat todistaa hovin miehet Abraham Kuokkanen, käskynajaja Olli Tekling, kirjurit Simon Affleck ja Elias Torsberg, ratsumies Hannu Jussinpoika ja molemmat profossit.

Kärjäätuvassa lisäksi olleet kruununvouti, tuomari Zacharias Daalman, Paavo Urpiainen, Paavo Silvennoinen, nimismies Lång ja vuokraaja Kristian Sahlo olivat varustautuneet kahdella pistooliparilla, neljällä pyssyllä ja miekoilla. Mikäli heillä ei olisi ollut aseita, olisi rahvas tunkeutunut sisään, mutta hekään eivät uskaltaneet ulos tuvasta. Vuokraaja kertoi rahvaan murtaneen kreivin aikaan kärjäätuvan oven ja vieneen mukanaan kuolemaan tuomitun mieromiehen ja olevan nyt sen tähden niin ylimielisiä. Seuraavana päivänä puolen päivän aikaan oli päätetty vapauttaa vangit takuita vastaan, jotta kärjäätuvassa olleet olisivat voineet pelastaa itsensä. Rahvas suostui takaamaan mieromiehet seuraaville kärjille Lieksaan, mutta ei Käkisalmeen tai minnekään muualle.

Vuokraaja Enberg kertoi, että Tapaninpäivänä 1686 oli rahvas huutanut kirkonmäellä heti jumalanpalveluksen jälkeen: *Tulka Tuman, Tulka Tuman, musta miero!* Rahvas oli pitänyt kokouksensa ja valinnut Matti Kotilaisen mieromiehekseen sanoen: ”Nyt nostetaan Kotilainen ja isäntä saa nähdä, että hänet nostetaan viinirahojen kerääjäksi ja mieromieheksi!” He olivat valinneet

myös Hietasen eli Sandmanin ja Saastamoisen mieromiehikseen, jolloin Saastamoinen oli ilmoittanut haluavansa matkustaa Tukholmaan omilla varoillaan. Vuoden 1687 huhtikuun ensimmäisenä suurena rukouspyhänä rahvas oli jälleen kokoontunut heti saarnan jälkeen kirkkomaan portin ulkopuolelle ja sanonut: *Tulkat Tuman musta miero, miehet pitä menemen Stuckholminn, mitä te tierahax annat, se on pitkä matka, sinä pitä oleman musta, tachdotteko anda markoja eli Päitä myöden!* Sitten he olivat menneet skanssille ja lähettäneet Pekka Puhakan ja Pekka Hulkkosen sanomaan vuokraaja Enbergille, että tämä antaisi skanssista kaksi oluttynnyriä ja paloviinaa sekä valmistautuisi matkustamaan mieromiesten kanssa Tukholmaan. Viimeisenä tekonaan kokoontunut oikeus langetti Vuonamolahden Matti Kotilaiselle kolmen markan sakon siitä, että hän touhusi asioissa, jotka eivät hänelle kuuluneet. Lisäksi hän oli asettunut entiselle tilalleen palattuaan Tukholmasta, eli kuten lause kuului suomeksi: *Omans cuin muinen ect.*

Maaliskuussa 1689 vuokraaja Salomon Enberg halusi merkittäväksi oikeuden pöytäkirjaan, miksi syytetyt eivät olleet saapuneet hovioikeuden määräämän komission tutkintaan Käkisalmeen edellisessä lokakuussa. Nurmeksen Pekka Kotilainen vastasi, että miksi hän olisi mennyt sinne, kun muutkaan eivät menneet. Antti Sandman ja Matti Kotilainen olivat olleet tuolloin Tukholmassa ja Matti Saastamoinen ei ollut nyt paikalla käräjillä. Ainoastaan Pekka Hulkkonen, Mikko Liukkonen, Hovatta Savvanpoika, Sidari Vakanainen sekä lautamiehet Pekka Vartiainen ja Reko Partanen olivat olleet paikalla komission edessä. Tällöin Lieksan Erkki Ikonen vaati vuoden 1688 veroluettelon luettavaksi julkisesti oikeudessa. Hän sanoi, että rahvaan olisi lähetettävä mieromiehensä vielä kerran Tukholmaan, sillä heidän veronsa oli merkitty liian korkeiksi. Lautakunta kuitenkin totesi oikeudelle, että se, jolla asiat ovat parhaimmin, pitää pahinta ääntä. Heidän mukaansa Ikonen oli pitäjän paras talollinen ja voisi vallan hyvin maksaa hänelle määrätyn veron. Lautakunta sanoi lisäksi, että he olivat suorittaneet verojen arvion niin, että kukin kykeni kyllä maksamaan veronsa. Rahvas ei kuitenkaan halunnut tehdä sitä vastahakoisuuttaan, vaan osoitti vainoa ja halveksuntaa lautakunnalle arvion tähden.

Kaikki sortuu

Maaliskuussa 1689 vuokraaja Salomon Enberg ilmoitti oikeudelle, että rahvaalla oli hänelle suuret verorästit, jotka nousivat pelkästään edelliseltä vuodelta tuhanteen kuparitaalariin. He eivät halunneet maksaa hänelle verojaan, sillä hänen kiivaimmat vainoajansa Antti Hietanen ja Matti Kotilainen yllyttivät heitä tottelemattomuuteen puheillaan.

Kotilainen ja Hietanen olivat lähteneet uhkauksensa mukaan toisen kerran Tukholmaan vuonna 1688. Kuningas ei ottanut heitä vastaan. Odottajat saivat kokea epävarmuutta ja kirjoituttivat valituskirjelmänsä selkäpuolelle: "Kristuksen katkeran piinan ja kuoleman tähden suvaitkoon Teidän Kuninkaallinen Majesteettinne luettaa itselleen tämän meidän alamaissimman kirjoituksemme ja armollisella päätöksellään meitä auttaa, sillä olemme kuluvan kesän täällä oleskelleet vastausta saamatta ja meidän täytyy nyt menehtyä nälkään ja kylmään."

Valituskirjelmä meni kuitenkin lopulta kuninkaalle koska valittajien asia käsiteltiin uudelleen talvikäräjillä 1689 kuninkaan määräyksestä. Sieltä se siirtyi hovioikeuteen, johon mieromiehet olivat vedonneet. Vuonna 1692 hovioikeus kumosi heidän kanteensa kaikissa kohdissa ja kaikki kolme tuomittiin kenraalikuvernöörin vastustamisesta 40 taalarin sakkoon, Hietanen ja Kotilainen kahdenkertaisesti 40 taalarin sakkoon törkeistä syytöksistä vuokraajaa vastaan sekä suorittamaan kumpikin 40 taalaria siitä, että he olivat loukanneet tuomarin kunniaa. Lisäksi Kotilainen ja Hietanen tuomittiin saamaan raippoja ja karkotettavaksi maanpakoon Pommeriin. Heidät vangittiin heti, vietiin ensin Tukholmaan vankilaan ja sieltä kaularautoissa Pommeriin.

Talonpojat juttunsa tietenkin hävisivät, ja vihdoinkin helmikuussa 1693 kuulutettiin kuvernööri Otto Wilhelm von Fersenin kirje koskien kuninkaallisen majesteetin Pielisjärven pitäjälle määräämää 1 200 hopeataalarin sakkoa. Hovioikeus oli antanut tuomion pitäjän rahvaalle hovin vuokraajaan ja oikeuteen kohdistuneista syytöksistä ja kapinoinnista. Johtajat Hietanen ja Kotilainen oli jo toimitettu kaularaudoissa Pommeriin. Mitä muihin pitäjäläisiin tuli, oli kuningas armahtanut heidät muista rangaistuksista, mutta kruununvoudin tuli kerätä kyseinen sakko heiltä, sillä heillä oli siihen varaa.

Veli Pekka Toropainen

Lähteet

Pielisjärven käräjät 5.—10.3.1688, 63—90; 4.—8.3.1689, 73v—74v, 76v—77v; 8.—13.2.1693, 9—9v.

Rikos ja rangaistus Talonpoikien kapina, Osa 1. *Aninkainen*. Turun Seudun Sukututkijat ry:n jäsenlehti 2-3/2024, s. 48—53. Vuosikerta 28, Turku.